

СХІД NOW

№9 (50)
червень
2025

БЕЗОПЛАТНО

РЕДАКЦІЙНЕ

ШЛЯХ ЯСНОГО РОЗУМУ

Ізнову хочеться цитувати нашого улюбленого Сквороду. Цього разу: «Від великого розуму – сум, від ясного розуму – шлях».

Ясність, здається, єдине суттєве, що дала нам війна. Все на решті склалося, як у геометричній теоремі. А «брати» щодня знову й знову доводять цю теорему, скидаючи нам на голови бомби та ракети. Це, знаєте, вельми прочищає голови, навіть у непоправних двічників.

У нашій свідомості більше нема напівтонів. «Не все не так однозначно» – та ні, все саме однозначно. Ось ворог. Ось зрада. А ось свої. Все інше – інформаційний шум і маніпуляції. Розмежування більше не вимагає пояснень, а ті, хто далі вагаються, нехай озирнуться на Маріуполь, Бучу, Ізюм.

Ясність – це й дорослість, і тверезість, і гідність. Ми тепер точно знаємо, що живемо на світлому боці, і цей наш привілей щодня має підкріплюватися вчинками. Ми не сумніваємося в своєму праві на спротив і вже не стидаємося своєї люті, бо це найліпше джерело дорогоцінного ресурсу, який змушує стояти далі.

Тож, дорогі читачі, плакаємо нашу ясність – у ній наша суперсила!

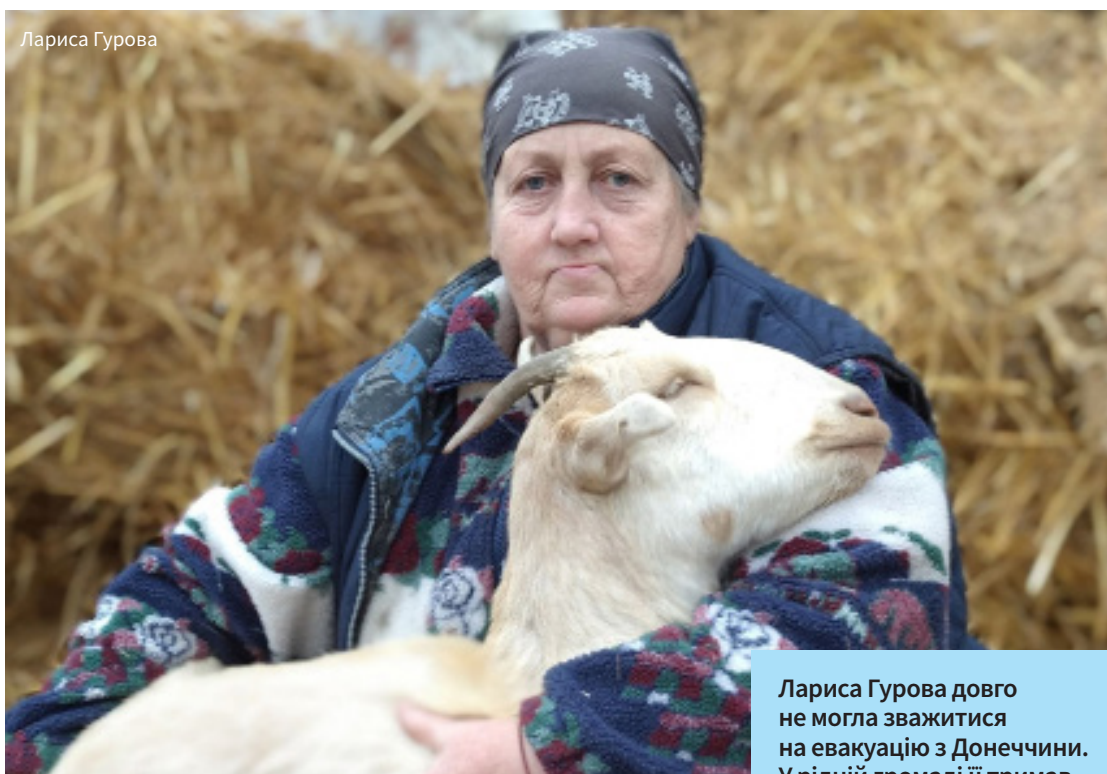
А ми нагадуємо, що газета «Схід NOW» створена переселенцями зі Сходу для переселенців зі Сходу завдяки підтримці платників податків Німеччини. Двічі на місяць ми зустрічаємося з вами у наших переселенських справах, а щодня – чекаємо ваших відгуків та пропозицій щодо змісту і тем публікацій на редакційну пошту eastnowred@gmail.com або через сайт shidnow.com.ua.

Разом ми зможемо більше!

Фото: Галина БАЛАБАНОВА

ЦІКАВЕ

Лариса Гурова

ЗІ СТЕПУ – ДО КАРПАТ

Як переселенка в евакуації
виводить нові українські породи кіз

Свою ферму у селі Новохатському на Донеччині Лариса Гурова залишила 16 травня 2025 року. Сама жінка з Донецька, тож це був вже другий її переїзд. Гроші на нього вона просила у своїх підписників у соцмережах, а згодом отримала грант. Аби знайти дім для своїх підопіч-

них, пані Лариса об'їздила Полтавську, Черкаську, Вінницьку, Тернопільську, Хмельницьку області, аж поки не зупинилася на Львівщині, де їх прихистив місцевий фермер. В цілому перевезення кіз обійшлося приблизно в 120 тисяч гривень. ▶

Закінчення на стор.5

Лариса Гурова довго не могла зважитися на евакуацію з Донеччини. У рідній громаді її тримав не тільки дім, а й сенс її життя – кози. Знайти, куди і як вивести стадо, жінка шукала пів року. Нині вона за тисячу кілометрів від улюбленого степу – на Львівщині. Каже, що на новому місці їй не вистачає простору. Тому по завершенні війни обов'язково планує повернутися до рідного краю. А поки у свої 65 років Лариса розводить кіз, займається науковою роботою та гуртує навколо себе однодумців – мріє поповнити національний реєстр новими породами кіз та створити єдину базу українського козівництва для продуктивної роботи.

ЧИТОМЕ

КНИГА ДО ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Перед тим, як оголосити новий книжковий розіграш, підіб'ємо підсумки попередніх. Книгу Євгенії Кузнецової «Вівці цілі» виграв 42-річний вінничанин Руслан Лилик, який наразі живе в Києві та займається ландшафтним дизайном.

А «Тигролови»

Івана Багряного поїхали до Тетяни Дмитрової, про яку ми поки нічого не знаємо, окрім того, що вона теж з Вінниці. Наступного числа чекайте на інтерв'ю з нею.

А редакція «Схід NOW» розіграє наразі новий лот – «Сад Гетсиманський» від того ж Івана Багряного. Це один із перших у світовій літературі творів, що глибоко викриває злочинну суть сталінізму. Через долю головного героя Андрія Чумака автор показує моторошний механізм репресій 1930-х: допити, катування, приниження, знущання.

Багряний, як відомо, сам пережив жорстокі репресії та емігрував до ФРН, де створив свої найвідоміші твори: «Сад Гетсиманський», «Тигролови», «Огненне коло», «Маруся Богуславка» тощо.

Для участі в розіграші треба всього лише підписатися на нашу фейсбук-сторінку facebook.com/shid.now/ і слідкувати за інформацією у стрічці.

Оголошення переможця відбудеться 24 серпня, на День Незалежності України.

ІСТОРИЧНЕ

ХВИЛЯ 1. КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ

Перші задокументовані хвилі еміграції з українських земель припадають на кінець ХІХ століття. У той час західна Україна була частиною Австро-Угорщини, і тисячі селян із Галичини, Буковини та Закарпаття вирушали до Америки – рятуючись від злиднів і безземелля, вони ставали легкою здобиччю агентів еміграційних компаній. За даними істориків, лише з Галичини у 1890–1914 роках виїхало понад пів мільйона українців.

З підросійської України активно перебиралися за океан цілі протестантські общини, звані штундами, які зазнавали утисків і переслідувань з боку офіційної церкви та влади Російської імперії. Дехто з них виїжджав із політичних мотивів – зокрема через небажання служити в армії.

Перші українські поселення з'явилися в Канаді, США, а також у Бразилії та Аргентині.

Українці працювали в шахтах, на фермах, прокладали залізницю. Частина емігрантів поверталася через важкі умови – не такі, як на рекламних листівках. Але переважна більшість «вгризалася в землю», інтегруючись у місцеві суспільства.

ХВИЛЯ 2. 20-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Поразка визвольних змагань УНР та ЗУНР змусила емігрувати велику частину – цього разу політично активного – українського населення. Тисячі політичних діячів, воєнків і науковців виїжджали до Польщі, Чехословаччини, Франції, Австрії.

Серед діячів евакуаційних поїздів та таборів для інтернованих були Симон Петлюра, Павло Скоропадський, Михайло Грушевський, Нестор Махно. Дехто з часом вирішив повернутися, як-от Михайло Грушевський, але десяткам тисяч більше ніколи не судилося побачити свою вишневу Україну.

Загалом ця хвиля еміграції зміцнила позиції українців у європейських столицях. Більшість політичних і культурних діячів так і не змогли пробачити одне одному поразки в державотворчому сплеску того часу. Однак у підсумку було написано чимало спогадів, опубліковано листувань, біографій та приватних щоденників..

ХВИЛЯ 3. 1940–1950-ТІ РОКИ

Після закінчення Другої світової війни у зонах відповідальності союзників опинилося чимало українців з числа в'язнів концтаборів, військовополонених і зігнаних на примусову працю. Всупереч вимогам Сталіна повернути всіх радянських людей «додому», західні союзники, на щастя, офіційно надавали тим, хто не волюв наблизитися до «світлого майбутнього» в ГУЛАГу, статус переміщених осіб.

Але рушійною силою цієї хвилі стала все ж таки інтелігенція західної України, яка почала масово виїжджати ще 1944 року, не чекаючи повернення більшовиків.

Ось як розповідає про це Ірена Григорович, чий батько був близький до митрополита Андрея Шептицького та вчився ра-

Повномасштабна російсько-українська війна спричинила найбільше за кількістю переселення українців за кордон. За оцінками ООН, лише за перші два роки за межі України виїхало понад шість мільйонів людей. Частина з них повертається додому, інші намагаються влаштувати життя на чужині. І хоча нинішній виїзд є драматичним і болісним, явище еміграції українців має глибоке історичне коріння. Умовно історики поділяють еміграцію з України на п'ять хвиль, не враховуючи нинішню. Цей текст відкриває серію публікацій про українську діаспору – чому українці залишали батьківщину в різні періоди, як вони відбудовували своє життя та підтримували зв'язок зі своєю батьківщиною.

Емігранти з Галичини на залізничній станції в провінції Квебек

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ

Шлях довжиною в кілька хвиль

Українські емігранти в США, 1930-ті

зом із Йосипом Сліпим: «Люди самі втікали, бо вже знали, як бути під більшовиками... Тато зорганізував великий поїзд, 50-70 вагонів. Люди мали особові вагони, для нас місця вже не було. Долучили відкритий вагон на самому кінці. Ми з дому багато всього взяли, тато найняв велике авто і мав ще мале. Пізніше поступово це все втрапили. Їхали... поїздом – через Карпати, Чехословаччину, Угорщину, а звідти переїхали кордон до Австрії, і тоді той поїзд зупинився. Їхали понад тиждень».

Переміщені особи спершу потрапили у перехідний табір в Австрії, де проходили санітарну обробку: «Наливали

Річниця українського Пласту, Німеччина, 1947

Велика еміграція, серія марок, 1959

нам мазь на голову, це було дуже неприємно, а тоді лікарський контроль... Нам казали роздягнутись, то було таке пониження, що я досі пам'ятаю».

За різними підрахунками, в Австрії та Німеччині у 1945-1950-х роках опинились від 250 до 300 тисяч українців. Вже з таборів люди роз'їжджа-

лися Західною Європою, а тоді їхали до США, Канади, відкривали для себе Австралію.

«Попередня еміграція були неосвічені люди, бідували, – говорить Ірена Григорович, яка сьогодні мешкає поблизу Нью-Йорка в США. – А третя хвиля – це були люди освічені та інтелігентні, які дбали про освіту, культуру,

збереження українськості. Вони підготували народні доми, взяли в свої руки створення українських організацій. З дітьми, вдома ми розмовляли лише українською мовою, мої онуки розмовляють українською».

1959 року підпільною українською поштою було випущено пам'ятну серію марок, присвячену «Великій еміграції», як не рідко називають цю хвилю.

ні настрої були особливо сильними серед євреїв, але й серед інших національних груп – німців, греків, вірмен, а також релігійних спільнот, які зазнавали тиску з боку держави.

Однак 1979 рік став останнім роком відносно вільної репатріації. Процес вільнішого виїзду відновився лише наприкінці 1980-х – вже за часів горбачовської «перебудови».

ХВИЛЯ 5. ПІСЛЯ 1991 РОКУ

Ця хвиля еміграції – соціологи називають її трудовою міграцією – виникла на тлі катастрофічного падіння економіки в незалежній Україні, яка успадкувала системні проблеми імперського устрою. Гіперінфляція 1993 року на тлі катастрофічного скорочення виплати зарплат штовхнула великі маси

вчорашніх інженерів, медиків та педагогів шукати щастя за кордоном.

Окрім Москви та інших регіонів росії, куди українці ще з радянських часів їздили «на заробітки», відкрилися нові напрямки – сусідні Польща та Чехія, а також країни Західної Європи – Італія, Португалія, Іспанія. На піку цієї хвилі, наприклад, в Португалії українці становили найбільшу нетитульну етнічну групу, випередивши навіть португаломовних бразильців.

Особливістю цієї хвилі є її виразно жіноче обличчя. Жінки залишали рідних, щоб підтримати сім'ї в скрутні часи – з надією повернутися. Частково це справді траплялося, проте значна частина мігранток залишалася за кордоном. І саме вони стали тими, хто згодом підставив плече новій вимушеній хвилі міграції нашого часу – часу російсько-української війни. **CN**

Олег ЖОВТАНЕЦЬКИЙ

ХВИЛЯ 4. 1970–1980-ТІ РОКИ

Після того, як між Заходом і Сходом опустилася «залізна завіса», Україна на довгі десятиліття опинилася по той бік вільного світу. СРСР став місцем, з якого майже неможливо було виїхати. Навіть формально, щоб покинути країну, необхідно було мати виїзну візу – привілей зовсім не для пересічних громадян і тим більше не для тих, хто був нелояльним до радянської влади.

Можна вважати, що перші послаблення почалися в середині 1960-х років унаслідок певної розрядки, яка настала після Карибської кризи. Тоді, в якості акту доброї волі Хрущов погодився на звільнення та виїзд до Риму патріарха Української греко-католицької церкви Йосипа Сліпого – після 18 років заслання в таборах Сибіру, Мордовії та Красноярського краю.

На початку 1970-х років радянська влада дещо послабила обмеження на виїзд. Еміграцій-

ВАЖЛИВЕ

Ярослав намагається згадати своє улюблене місце у Донецьку, де він народився і прожив до 9-ти років. Але пам'ять наче напускає туману – ось дитяча кімната, от шкільний клас. А міста як такого немає...

– Ось цікаво: мені здається, що саме цей фрагмент мого життя наче вирізали. Я не пам'ятаю, як саме дорослі поя-снювали мені, чому терміново треба кидати школу, дім, друзів і їхати кудись, – каже Ярослав. – Але можу згадати, що спочатку усі були налаштовані на швидке повернення. Знаєте, як воно: два тижні, два місяці... А вже через рік стало зрозуміло: треба починати повноцінне життя у нових реаліях.

В порівнянні з Донецьком Маріуполь спочатку здавався невеликим та занедбаним, але невдовзі там почалися рушійні зміни. Саме там Ярослав познайомився з людьми, які стали йому справжніми друзями. Колектив маріупольського технічного ліцею він досі називає своєю сім'єю.

Згодом родина переїхала до Києва, де хлопець почав готуватися до студентства. Згадує, як щиро полюбив Поділ, як пішов на підготовчі курси до Києво-Могилянської академії. І це життя Ярослав називає вже не тимчасовим варіантом, а справжнім – сповненим мріями та надіями на майбутнє.

АНГЛІЙСЬКА СІМ'Я ЯК З СЕРІАЛІВ

На початку повномасштабного вторгнення їхати з Києва Ярослав з мамою не збиралася. Однак коли в будинок поруч прилетіла ракета, довелося робити вибір. Спочатку вони жили у родичів у Іспанії, але там панували проросійські настрої, та й стало зрозуміло: якщо Ярослав має гарну англійську, треба їхати до англомовної країни.

– Я дізнався про можливість отримання візи від свого друга: допитував його, вивчав систему спонсорства, коли англійці надають тимчасове

Зі спонсором Філом Ревелом, мером Керолайн та місцевим активістом

житло для українців. У маленькому містечку Брозлі біля Бірмінгему ми потрапили в таку дуже-дуже англійську сім'ю – якщо ви бачили різні англійські серіали, то вони наче з них. Тут почалося моє цікаве життя в Британії.

Хлопець зізнається, що спочатку було важко, бо англійська, яку він вчив в Україні – це абсолютно не така англійська, якою спілкуються британці. Особливо молодь, яка використовує багато сленгу.

Двадцятирічний Ярослав Малиновський майже не пам'ятає свого життя в Донецьку: через окупацію міста родина була вимушена виїхати звідти ще 2014 року. Підлітковий вік припав на пригоди у морському Маріуполі, а студентство планувалося у столиці України. Але новий етап війни змінив усі плани: разом із мамою хлопець виїхав до Великої Британії. Де встиг побути головою місцевої школи, а ще – заснував Українську студентську спілку в своєму університеті.

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО В БРИТАНІЇ

Святкування Дня Незалежності в Брозлі

РОЗПОВІДАТИ ПРО УКРАЇНУ

– Я пам'ятаю, як у свій перший рік в Англії ми разом із п'ятьма родинами переселенців організували День Незалежності. Ми хотіли показати, що Україна цікава не тільки війною, що це країна з потужним історичним минулим та національними особливостями. На свято ми зібрали всіх українців, які були в Брозлі, та запросили британців. Фінансово нам допомогла влада міста, локацію для івента безоплатно надала церква.

На цьому заході англійці вчилися говорити «паляниця», дивилися документальний фільм про Україну, брали участь у майстер-класах, діти – бавилися на майданчиках, а усі разом – дегустували національні страви. Ярослав згадує, як одна жіночка наробила багато вареників, а його мама разом з мером міста готувала борщ.

– У самий розпал святкування до нас приїхала весела та яскрава кампанія з сусіднього містечка, яка дізналася про подію з соцмереж. Усі вони були в вишиванках, і теж привезли

величезний жбан борщу! Здається, це був найсмачніший борщ у моєму житті.

«Сьогодні народилася Україна» – так визначив День Незалежності в Брозлі маленький хлопчик з тієї кампанії. А Ярослав, який був на святі і за перекладача, і за гідя, дотепер користується будь-якою нагодою висвітлити унікальність своєї країни.

– Одного разу мені довелося бути спікером на заході у публічній бібліотеці. Я десь півтори години розповідав британцям про нашу історію, про причини ворожнечі з боку Росії, про історичні паралелі минулого і сучасності, – каже хлопець. – І це була дуже активна бесіда з пи-

ЦИФРИ ТА ФАКТИ

✓ Українська громада у Великій Британії до повномасштабного вторгнення РФ нараховувала близько 30 тисяч людей – це включно з представниками першої та другої хвилі еміграції, а також новими трудовими мігрантами. За даними урядового сайту GOV.UK на кінець 2024 року близько 266 300 українців отримали британські візи як біженці.

✓ Ніхто не знає точно, хто вперше іммігрував з території України до Британських островів. Такою людиною могла бути Агата, донька Ярослава Мудрого, дружина Едварда Виганця, майбутнього короля Англії.

✓ Українці проживають по всій Британії, але найбільші громади зосереджені в великих містах. Є місця компактного проживання українців зокрема в Лондоні, Манчестері, Бредфордті та Ноттінгемі.

✓ Діють українські громадські організації, церкви, школи українознавства, книгарні та інші культурні осередки, зокрема Союз українців у Великій Британії (СУБ), які сприяють збереженню культури та мови.

✓ Українська громада у Великій Британії відіграє важливу роль у підтримці та розвитку українсько-британських відносин.

таннями та відвертими відповідями. Деякі люди, які прийшли на зустріч, плакали. Англійці часто намагаються знайти якісь раціональні причини ворожнечі, їм дійсно важко повірити, що хтось хоче вбити цілу націю, що нас вбивають тільки тому, що ми – українці.

ЧОМУ Б НЕ ОЧОЛИТИ ШКОЛУ?

– В школі у мене був улюблений вчитель – з бізнесу. Саме він запропонував мені взяти участь у виборах на посаду голови школи. Я подумав: «Вау, це буде прикольно». Кожен навчальний рік департаменти номінують свою людину, і мене номінувала бізнес-школа. Конкуренція на посаду – до трьох людей. Окремо обирають дівчинку, окремо – хлопця. І так, мені було принципово перемогти.

Аби здобути перемогу, Ярослав вирішив не обіцяти нездійснених речей, а просто допомагати учням на складному шкільному шляху.

– Моя ставка на прагматичний погляд і почуття гумору спрацювали. І в цьому мені допоміг, мабуть, монтажер рекламного відео, який мою агітацію поставив на фоні летючих машин, – сміється Ярослав. – Так українець на рік став першим головою англійської школи, де окрім мене був тільки один земляк, усі інші – місцеві.

Спочатку, зізнається хлопець, було незрозуміло, що треба робити. Але потім пояснили, що головна ціль – долучити до шкільних активностей якомога більше людей.

До організації Дня відкритих дверей вдалося згуртувати сотню учнів, і тоді Ярослав повірив у свої сили. І коли до школи приїздили лондонські інвестори й розглядали ідеї з покращення життя учнів, у хлопця вже було що запропонувати. ▶

Закінчення на стор.4

ВАЖЛИВЕ

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО В БРИТАНІЇ

Закінчення. Початок на стор. 3

«Однією з проблем школи був дефіцит спортивних майданчиків, де у вільний час можна було б пограти у теніс, наприклад. Після зустрічі з інвесторами нам поставили два тенісних столи, і вони майже не простоювали.

НІЯКИХ «ЗАГАЛЬНО-СЛОВ'ЯНСЬКИХ» СПІЛЬНОТ

Після школи Ярослав вступив до Університету Лідса – одного з найстаріших і топових у Великій Британії. Опинившись у студентському середовищі, він помітив, що тут дуже розповсюджені так звані «загальнослов'янські» студентські спілки, які насправді – замасковані російські. Англійцям звично об'єднувати у своїй свідомості «слов'янські» народи, тому часто можна побачити спільні організації для українців, білорусів та росіян. Заходиш на сторінку такої спілки в соцмережах – а там три прапори.

– Це нісенітниця! Як ми можемо об'єднуватися на тлі війни! Я так і пояснював, коли місяць тому ми реєстрували нашу Українську студентську спілку: дивіться, у вас є польські спілки, бо це окрема держава. Так саме й Україна не потребує ніяких товариств із росіянами чи білорусами.

Створюючи Українську студентську спілку в своєму університеті, Ярослав із друзями ставили за мету зробити безпечно та комфортне місце для земляків, щоб вони там почувалися серед своїх і бодай частково – як вдома. Другий фокус роботи спілки – це матеріальна підтримка України.

– В Англії 13 українських студентських спілок, які зібрали 140 000 гривень тільки на потреби сил оборони України! З нового навчального року і ми будемо організовувати різні збори, благодійні вечори, аукціони, – каже Ярослав. – Наразі у нас три організатори: Анна зі Львова – наша президентка, та ми з Іллею з Донецька – я відповідальний за фінанси, а він – заступник Анни. А взагалі в організації вже понад 20 учасників. Що цікаво – окрім українців активно записуються... філіппінці. Кажуть, їх дуже цікавить наша країна.

Активісти організації вже підписали меморандум з Об'єднанням українських спілок у Британії. Саме потрапивши на благодійний бал від української спілки у Манчестері, Ярослав вирішив створити подібне й у своєму університеті.

На питання, чи можлива надалі взаємодія зі студентськими спілками інших країн, Ярослав відповідає ствердно. Окрім російських. Він особисто не спілкується зі студентами-росіянами, які навчаються поруч, і вважає, що навряд чи колись настане день, коли хоч якесь об'єднання з їхніми спільнотами стане можливим. **CN**

Елизавета ГОНЧАРОВА

ОСОБИСТЕ

Анатолій Левченко – син українців, чия велику родину в радянські часи переселили до Казахстану. На режисера драми навчався в Київському національному університеті імені Карпенка-Карого, до якого вступив за два роки до проголошення незалежності України. Після отримання диплому майже випадково поїхав працювати до драмтеатру в Маріуполі. Молодому, яскравому, повному енергії та честолюбних прагнень режисеру навіть на думку не спадало, як важко втілюватимуться його модернові ідеї, та як через спротив і відвертий саботаж він буде протискувати в провінційно-розважальний репертуар тему української ідентичності.

ТЕАТР ДЛЯ СВОЇХ

Маріупольський режисер створив у Києві театр, де всі митці – біженці від війни

ВІД КАЗАХСЬКОГО СТЕПУ ДО ПРИАЗОВСЬКОГО

Зачарування професією режисера у Анатолія почалося з захоплення ляльковим театром Сергія Образцова. Проте, щоб навчатися на лялькаря, не вистачило балів. Було кілька невдалих спроб вступу, а потім – армія. Там Левченко зустрів тезку, якого призвали з другого курсу університету імені Карпенка-Карого, і той покликав із собою до Києва, який дуже сподобався Анатолію красою і замощністю.

– Щоб мене зрозуміти, треба хоч трошки знати про моє казахстанське дитинство. 1 вересня 1976 року я пішов в перший клас, а наступного дня попрямував із мамою отримувати талони, завдяки яким ми мали на місяць 300 грамів вершкового масла, кушень господарчого мила і дитячі колготки. Тож уявіть собі мою реакцію, коли я побачив, що в Києві вільно продавалася варена ковбаса! – з посмішкою згадує той час Левченко.

Попри високий конкурс – п'ять людей на місце – Анатолію вдалося стати студентом університету імені Карпенка-Карого. Вступав він при Радянському Союзі, а закінчував навчання вже в незалежній Україні. Звичного розподілу молодих спеціалістів вже не було і хтось запропонував Анатолію зв'язатися з директором драмтеатру в Маріуполі. Так молодий режисер-постановник опинився в місті біля Азовського моря.

ТРИМАВ ОПТИМІЗМ

В драмтеатрі Анатолій Левченко створив 72 спектаклі, в більшості з них – не тільки в якості режисера, а й сценаріа. А ще навчав акторській

Перші кроки в маріупольському драмтеатрі, 1994

майстерності дітей і молоді в Першій Маріупольській театральній школі-студії, яку створив разом із художнім керівником маріупольського театру ляльок Іриною Руденко.

Глядачів приваблював свіжий, навіть революційний погляд на мистецтво молодого режисера. А ось з трупною було складніше. Актори (особливо маститі) не хотіли ніяких революцій, тож Левченко був вимушений пробиватися до зірок через ті ще терни. Сам він каже: «Мені було дуже важко. Тримав, мабуть, страшний оптимізм».

В лютому 2017 року його призначили на посаду головного режисера театру. Але внутрішнього тиску менше не стало. Особливо дратували колег постановки «Слава героям» за п'єсою українського драматурга Павла Ар'є, поетичні вистави «100 відтінків правди і любові» (засновані на поезіях Василя Стуса та Володимира Сосюри), «Якби зустрілися ми знову...» (за творами Тараса Шевченка). Вони добре сприймалися проукраїнською громадськістю міста

й відверто ігнорувалися співробітниками театру (в тому числі його директором Володимиром Кожевниковим), які намагалися уникнути гострих тем і вважали, що роль театру – виключно розважати та дарувати насолоду.

ТЕ, ЩО МИ ЗРОБИЛИ – ФАНТАСТИКА!

2019 року в Анатолія Левченка вже не залишилося ілюзій. Тож він заснував новий театр, який став відомим як перший недержавний театр Донеччини Terra incognita. Його невеличку трупу спочатку склали актори драмтеатру, але директор Кожевников пригрозив їм звільненням, і вони пішли. Наступний склад Левченко набрав з молоді, яку навчав в театральній школі-студії.

– Історія не нова – педагог починає новий театр зі своїми колишніми учнями. 2021 року ми зробили неможливе. Влітку я орендував підвальне приміщення в 500 квадратних метрів під великим магазином у центрі міста. Там були тільки підлога та стіни, більше нічого. Менше ніж за пів року ми зробили ремонт – я особисто вклав біля 500 тисяч гривень – та вже 1 жовтня відкрили свій перший театральний сезон. І за три місяці ми майже вийшли в нуль. Для Маріуполя це було фантастикою! Я й сам не вірив, що таке можливо. Бо у нас було лише 50 глядацьких місць і тільки одна комедія в репертуарі. Все решта – постановки екзистенційно-філософського напрямку.

За два з половиною сезони Левченко з трупою в дев'ять осіб (які до того ж десь навчалися чи працювали) зміг поставити 16 спектаклів і з'їздити на два фестивалі. Такого щастя – величезного успіху і свободи творчості – колишні колеги йому не пробачили. В цьому режисер пересвідчився на самому початку повномасштабної війни. ►

Закінчення на стор.6

ЦІКАВЕ

Закінчення. Початок на стор. 1

**БУНЬ-БУНЬКА,
ЖАНЕТ І МІЛАШ**

– Їх не можна не любити. Бунь-бунька – з висюльками на ший. А то Жанет, Жозі, Жуля, Сара, Манго, Мілаш. Кожна тваринка має свій характер, за свій норів вони переважно й отримують прізвиська, – розповідає фермерка з Донеччини. – Є одна козочка, наприклад, яка ходить постійно за людиною, як собачка – Переслідувачка.

Лариса Гурова порається по господарству удвох із сином. Той годує кіз, вона ж, окрім організаційної роботи, ще й доїть тварин, слідкує за приплодом. Після евакуації стадо на карантині. Після його завершення кози підуть на вільний випас.

– Ось ми заїхали усередину, розкидали по обидва боки тваринам їжу, а потім цим трактором прибираємо залишки, щоб було чисто й гарно. Механізація прискорює цей процес. Тут, на Львівщині, інший клімат, більш вологий. Ми от луки зараз підкошуємо, я бачу, що дуже гарний травостій. Різноманіття для кіз чудове.

Займатися фермерством пані Лариса почала в Донецьку 2009 року. Тоді в неї була одна коза та троє козенят.

– Купила білу полтавську Ветку – вона була зі своєю козочкою Марго, і ще дві кози – Ліку-Анжеліку та Ніку-Вероніку, а також слабенького місцевого цапика Бяшу. З ними переїхала в село, де придбала старий дім. Ті кози, з якими я починала – мої любимчики. На жаль, за перший-другий рік активних бойових дій вони пішли «за веселкою» – сердечка не витримали, тварини лягали спати та просто не прокидалися. Після них я вже душею так близько прокипіти не змогла ні до кого. Хоча їхні нащадки всі у мене в стаді.

Раніше переселенка ніколи не була дотична до тваринництва, працювала вчителькою. Нині ж розвиток козівництва в Україні вважає сенсом свого життя. Тому, коли рятувалася від куль, замість речей вивозила свої зошити із зоотехніки, ветеринарії та журнали з фермерства.

**КОЗИ Є, А ПОРІД
УКРАЇНСЬКИХ НЕМАЄ**

Нині ферма Лариси Гурової «Ого-го, кози-кози» налічує 185 тварин. Є серед них чистопородні англо-нубійські, а є – українські коротковухі. Їх фермерка зареєструвала 2018 року. Саме її 10 кіз стали першими у реєстрі нової класифікації.

За словами пані Лариси, коли вона почала займатись козівництвом, її здивував той факт, що в класифікації кіз немає жодної української породи: «Кози є, а порід немає зовсім». І вона почала предметно вивчати це питання – як виводять та реєструють кіз у Європі, Америці та в інших країнах.

– У Кропивницькому на виставці я познайомилася з Андрієм Маслюком, який на той час готував інструкцію з бонітування (від bonitas – «добра якість» – прим. ред.). Йдеться про комплексну оцінку тварин за племінними та продуктивними якостями й типом у нашій українській ідентифі-

ЗІ СТЕПУ – ДО КАРПАТ

Лариса Гурова, 2023

каційній базі. Повз проходив представник міністерства, я його зачепила та підняла ці питання. Так суспільними зусиллями ми додали до класифікатору кіз українську білу, українську строкату та українську коротковуху.

Особливо Ларису зацікавила українська коротковуха. Вона схожа на американську козу ланчанчі, бо так само має гарні показники молока по жиру й білку.

– Місцеві тварини адаптовані до наших погодних та кліматичних умов, до трави та води.

Тому в них більш стійкий імунітет і вони міцніші, а відтак з ними добре працювати, бо вони на малій кількості кормів дають добру віддачу молока. Тобто у бабусі стоїть ця коротковуха коза на припоні, а дає 3-4 литри молока. Тож я почала робити те, що робили з американськими ланчанчі – «додавати» до місцевої кози кров англо-нубійської породи.

З легкої руки Лариси Гурової інші господині по Україні почали робити так само. Кози змінилися зовні – вони стали більш короткошерсті, вищі на ноги та вже нагадують селекційну породу. А 2021-го року Ларисі привезли справжнього американського ланчанчі, і вона продовжила удосконалювати свою породу.

Війна поставила на паузу питання апробації цієї породи експертною комісією Мін-агрополітики, серед вимог якої – кількість поголів'я має становити більше тисячі тварин. Але з переїздом у більш безпечний

ми нашої українською коротковухою – щоб ми могли сказати, що ось в Україні є своя стала порода кіз. Це моя мета.

Також Лариса Гурова мріє створити спільноту фермерок, яка користуватиметься єдиною по Україні базою та необхідним програмним забезпеченням.

– Щоб не було так: зібрали кіз, а потім дали їм абищю поїсти, потім абищю здоїли, абищю приготували з того молока. Потрібно переходити до цивілізованого козівництва. Це має бути єдина база, в якій зареєстровані кози. Якщо мені потрібен цап, наприклад, чи інша коза або сперма для кіз – я можу зайти в цю базу і знайти тварину за тими якостями, які я шукаю. Коли ми будемо згуртовані, зможемо прорахувати, які породи нам потрібні – і все завезти.

**ЯКЩО БУДУ ЩЕ ЖИВА,
ТО ПОВЕРНУСЬ ДОДОМУ**

– Нині ми на «Фермі-ранчо» у Почаєвичах під Дрогобичем. Оренду поки не платимо, живемо в борг. Коли в нас вже закрутиться господарство – піде продукція, то будемо співпрацювати. Прийняли нас дуже гарно: надали пристосоване приміщення, корми, техніку, місце для випасу, – зазначає переселенка.

А ось своя техніка – трактор та навісне обладнання, релоковані з Донеччини, поки залишаються на Дніпропетровщині. Аби привезти її за тисячу кілометрів, знову шукають гроші.

– Зараз займаємося племінною справою – добре випоємо молоко козенят, щоб отримати якісне поголів'я. На Донеччині в нас була сироварня, сирний погріб, якому більше 100 років. Але готові й тут робити сири, молочну продукцію. Вже потроху почали з бринзи. Маємо на продаж 40 цапів англо-нубійської та української коротковухої породи. Вдома я дарувала цапенят на розведення, для підтримки родин. Хочу цю традицію продовжити і тут.

Попри теплий прийом на Львівщині, Лариса Гурова зізнається, що тужить за донецьким степом. На швидку перемоги не сподівається, але вірить, що обов'язково його побачить.

– Є люди степові, є лісові, є горні. Я людина степова. Я за степом дуже сумую. Якщо буду ще жива, то звісно, що повернусь до свого дому. Бо я втратила вже два, і розумію, що третього не буде, доведеться до кінця життя жити по орендованих квартирах, це дуже важко. Якби не було кіз, не знаю, за що б я трималася. Вони не дають впасти в депресію – щоранку маю підніматися, годувати їх, робити необхідні процедури. Це моя віддушину, моя терапія. **CN**

Лія РУСИК

Закриття сезону-2025

Закінчення. Початок на стор. 4

«ЗБИРАЙСЯ, НАЦИСТ, ПОЇХАЛИ!»

На 25 лютого 2022 року театр Terra incognita запланував прем'єрний показ вистави «Бачиш світло в кінці тунелю?» за п'єсою Неди Нежданної «Той, що відчиняє двері». Але за день до прем'єри РФ відчинила двері до пекла. Вогонь того пекла не оминув родину режисера Левченка. Він із дружиною, 90-річною тещею і 20-річним сином (невербальним аутистом) сиділи під бомбами в своїй квартирі на сьомому поверсі без води, електрики, газу та зв'язку. Бо про яке сховище могла бути мова, коли стареньку без ліфта не спустити униз, а син взагалі не може знаходитися в замкненому просторі?

Мама дружини, яка досі пам'ятала жахіття Другої світової війни, після початку російського вторгнення припинила розмовляти і день за днем потихеньку згасала. Другого квітня жінка померла і родина поховала її у квітнику біля під'їзду.

З кожним днем в місті залишалось все менше території, некупованої росіянами. Анатолій знайшов машину вивезти родину до вільної України, знайшов і бензин, залишалося тільки пройти фільтрацію. Але виявилось, що режисер перебував у списках «неблагонадійних» – на нього написав донос колишній колега з драмтеатру.

За ним прийшли, коли дружини не було вдома. Приставили пістолет: «Збирайся, наволоч, нацист, поїхали!». Анатолій ледь умовив покликати сусідку, щоб не лишати сина самого в квартирі.

Декілька годин Левченка протримали в Маріуполі, а ввечері він вже був в сумнозвісній донецькій «Ізоляції». Перебував там місяць, поки не пред'явили звинувачення по трьом статтям – порушення ненависті та ворожнечі й публічні заклики до екстремістської та терористичної діяльності. Особливе обурення викликала у слідчих поста-

ТЕАТР ДЛЯ СВОЇХ

новка «Слава героям». В сукупності режисеру «світило» до 9 років.

Левченка перевели до СІЗО, де він відсидів майже десять місяців, потім відпустили під підписку про невиїзд. За першої ж нагоди й за допомоги небайдужих людей, зокрема з Центра прав людини ZMINA, родина Анатолія через територію РФ вибралася до Сум. Далі опинилися в Кропивницькому, а за рік переїхали до Києва, де почався новий етап життя режисера Анатолія Левченка.

СВІТЛО В КІНЦІ ТУНЕЛЮ

Мудрі люди стверджують, що в житті не буває нічого випадкового. Мабуть, це й про те, як Анатолію несподівано пощастило домовитися з незнайомим канадсько-українським художником про оренду приміщення в старовинному київському будиночку. За доволі стислий термін режисер зміг відновити театр Terra incognita – залучивши нових акторів, бо частина колишніх виїхала за кордон або знаходилася в інших містах.

Актори театру

До речі, саме у Києві відбулася прем'єра «Бачиш світло в кінці тунелю?», якій в Маріуполі завадила війна. Причому не будь-де, а на сцені театру імені Леся Курбаса, за повної зали й присутності преси.

Але не треба думати, що столичні колеги охоче відкривають свої двері для маріупольців. Більшість готова на це тільки за гроші, яких в театрі біженців обмаль. Проте Левченко навіть не думає відступати від своїх намірів.

– Зараз у нас в групі 13 людей, всі – молодь, за виключенням Євгена Сосновського та заслуженого артиста України Анатолія Шевченка, з яким ми працюємо методом репетиційних сесій. Я дуже люблю своїх дівчат і хлопців, ми – сім'я, але з усіх три шкури деру, бо наступного року ми повинні вийти на 15 спектаклів, а за три роки повністю відновити репертуар. Я мрію про професійний театр, що представлятиме маріупольську культуру в рідкісному екзистенційно-філософському жанрі. Хочу створити театр роздумів – як казав Курбас, парламент і храм одночасно.

Анатолій Левченко з одnodумцями вже відновили декілька маріупольських вистав, були на гастролях у Луцьку, наступними, можливо, будуть театральні підмостки Одеси. Режисер невтомно шукає можливості для розвитку театру та його матеріальної бази, подає для цього багато проєктів на отримання грантів. З вже реалізованих – сценарій

«Мнемонік з Маріуполя» про особисто побачене та пережите в ув'язненні. А зараз Левченко пише документальну повість «Театр Маріуполя – театр війни», яка відкриє світу багато несподіваного. **СН**

Світлана КУЗМІНСЬКА

НАДИХАЮЧЕ

**ТРИДЦЯТЬ ТРИ РОКИ
НА ЛУГАНЩИНІ:
СПЕКА, ОКУПАЦІЯ,
ВОЛОНТЕРСТВО**

На Луганщині Світлана опинилася, коли вийшла заміж. Спочатку жила в Сватовому, до Сіверськодонецька переїхала після розлучення.

– Думала, ніколи не звикну до сухого клімату Луганщини. Мені здавалось, все пересихає всередині. Найбільше дошкуляла літня спека у квартирі на горішньому поверсі, – пригадує письменниця, яка виросла посеред буйної природи, лісів та річок Сумщини.

Та попри все це Сіверськодонецьк став для Світлани домом на 33 роки. Тут вона писала, вихувала сина, знайшла своїх читачів. А потім настав 2014 рік. Розуміння, що це буде затяжна війна, тоді ще не прийшло. Але відчуття тривоги наростало.

– Оці завалені листівками, газетами, закликами поштової скриньки. Оці розмови бабусь, що треба йти на референдум, бо Київ забирає всі кошти... Я знала, щось буде відбуватись.

У період окупації 2014-го вона не виїжджала з міста, на власні очі бачила на вулицях «гіркінців» та «кадірівців». Серед спогадів – цивільна людина з пакетом на голові, яку виводять з під'їзду із зв'язаними руками, моторошна нічна тиша та далеке завивання собаки...

Вже тоді серед наростаючого хаосу письменниця почала занотовувати події, збирати агітаційні листівки та «газети», щоб згодом використати їх як документальну основу для свого художнього роману «Оголений нерв».

Одного вечора у двері подзвонили. У вічко вона побачила на сходах озброєних бойовиків і чоловіка в цивільному з «амбарною» книгою.

– У мене одразу думка, що вони можуть примусити мене писати для свого пропагандистського сайту. І от, не повірите, за хвилину все життя принеслось перед очима.

Їх врятував домашній улюбленець алабай Демір, який підняв страшенний гавкіт, а сусідки почали сварити нічних візитерів – ті й пішли. А вже через день місто було звільнене.

Невдовзі після визволення Світлана долучилась до спільноти волонтерів. Поштовою для цього стала, як не дивно, російська пропаганда. Під час зустрічей з читачами в лютому 2015 року письменниця анонсувала «Оголений нерв», що тоді готувався до друку, та розповідала про головну героїню Настю, яка стидалася свого прізвища – Бидлота. В романі авторка описувала, хто насправді є «бидлотою». А згодом на каналі «Россия 24» вийшов сюжет, де Світлану звинуватили в тому, що начебто романом «Бидлота» вона образила своїх земляків, і це спонукало їх взяти до рук зброю.

– Це настільки мене обурило, що я вирішила робити щось своє та показати, що на Луганщині багато людей-патріотів.

І Світлана почала їздити з авторськими зустрічами до українських військових на лінію фронту. Вона привозила бійцям книжки, обереги, дитячі малюнки, листи, які їй надсилали

Фото надані Світланою Талан

ЖИТТЯ З МРІЄЮ ПРО ПОВЕРНЕННЯ

Письменниця документує війну та мріє про український Сіверськодонецьк

Українська письменниця Світлана Талан родом із Сумщини, але половину свого життя прожила на Луганщині, яка стала рідною для неї. Двічі Світлана ставала літописцем російсько-української війни, що прийшла на цю землю. Спочатку 2014 року під час окупації збирала свідчення для роману «Оголений нерв», а 2023-го, перебуваючи в евакуації – видала книгу-свідчення «Вирвані з корінням» зі спогадами 33-х жителів Сіверськодонецька.

з усієї України. Згодом почали передавати ліки, теплі шкарпетки, термоси, каву, чай – в день вона могла отримати до 14-ти величезних посилок. Разом із чоловіком вона все це фасувала й розвозила по підрозділах, роблячи по 2-3 поїздки на місяць аж до 2022 року.

Окремою сторінкою її волонтерства стала підтримка єдиної в окупованому Луганську недільної школи для дітей «Янголятко» від церкви Київського патріархату. Для цієї школи Світлана також збирала українські книжки, а тоді з надійними людьми частинами переправляла їх через КПВВ у Станиці Луганській – по тайки, на дні сумок, під харчами та іншим крамом. Кілька років вдавалося підтримувати цей

осередок українства, аж поки тиск окупантів не змусив школу закритися.

КНИГА, НАПИСАНА ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ

На початку повномасштабного вторгнення Світлана не планувала виїжджати, сподіваючись, що все обійдеться, як 2014-го. Але військові, з якими вона тримала зв'язок, всі разом зателефонували й наполегливо казали про виїзд, бо попереду великі бої. Наполегливими були також чоловік і син..

– Я взяла мінімум речей, дуже маленьку сумочку, і сказала: їду з умовою, що за тиждень ви мене доставите сюди назад.

Впевненість у швидкому поверненні стала причиною

Напередодні 90-річчя Сіверськодонецька прийшла ідея видати книгу, написану жителями міста. Світлана звернулася до земляків у соцмережах із проханням описати своє життя, починаючи з 24 лютого 2022 року до самого виїзду. Хоча ідею підтримали багато людей, справа просувалася вкрай важко.

– Ми нібито все памятаємо, але коли ти починаємо все знову промовляти в подробицях, то це настільки важко... Я місяцями вмовляла людей, доводила, що це не мені потрібно, це потрібно для історії, бо все з пам'яті часом стирається.

Врешті-решт Світлана зібрала 33 розповіді, що випадково, але символічно збіглося з кількістю років, прожитих нею в Сіверськодонецьку. Щоб об'єднати різні за стилем історії в єдине ціле, письменниця вплітала між ними власні спогади. Книга, яка в жовтні має вийти друком у видавництві «Білка», буде проілюстрована світлинами місцевого фотографа Вячеслава Непрана.

БУДУ ЗЕМЛЮ ЦІЛУВАТИ

Проживши понад два роки на Львівщині, рік тому Світлана переїхала до Києва, щоб бути ближче до матері, яка залишалася на прифронтовій Сумщині. На жаль, місяць тому мама померла.

Тепер письменниця почувається відірваною від обох своїх батьківщин. Її квартира в Сіверськодонецьку розгромлена та пограбована окупантами. Але, як і тисячі своїх земляків, Світлана мріє повернутися додому.

– Я живу цією мрією. Всі переселенці, з ким я спілкуюся, навіть ті, у кого від будинків нічого не залишилося, ми всі мріємо про повернення. Напевно, я буду цілувати землю, коли зможу опинитися в українському Сіверськодонецьку. **СН**

Олена АКУЛОВА

фатальної помилки: Світлана залишила вдома ноутбук з усіма своїми рукописами та архівами. А цей «тиждень» триває вже четвертий рік.

НАДИХАЮЧЕ

УПолтаві, куди Юлія, як і 2014-го, виїхала до подруги, вона певний час не працювала. Усе її швейне обладнання – ножиці, швейні машинки, оверлок – залишилося у Слов'янську.

– Я ходила вулицями Полтави і щось хотіла робити, але з собою не було інструментів. А віддати 300 гривень за одні ножиці – це було дорого, тим більше вдома лежало їх кілька штук, – говорить жінка.

Одного дня їй подзвонили знайомі знайомих, які їхали машиною зі сходу, і запропонували вивезти її речі. Треба було або погоджуватися та надсилати ключі поштою, або ні.

– У мене була лише година на обдумування – і я вирішила забрати все своє майно. Якщо вперше, вісім років тому, було дуже важко емоційно ухвалити рішення про виїзд, то тепер я вже знала, що робити.

Так машинки та усе необхідне для шиття обладнання приїхало до Полтави. Юлія запропонувала облаштувати швейну майстерню у місцевому ліцеї, де на той момент був шелтер для переселенців. Так підприємниця поступово поверталася до роботи.

– До мене почали звертатися мої колишні клієнти – були замовлення зі Слов'янська, інших міст Донеччини. Я відшивала брендований одяг, створювала сорочки з вишивкою. Це дуже підтримало мене у важкі моменти, коли поряд не було рідних, і потрібно було зайняти руки і голову.

Втім, коли здається, що все починає налагоджуватися, життя постійно підкидає нові виклики. Так Юлія отримала повідомлення, що за кілька днів має звільнити робоче приміщення. Їй знову довелося переїжджати – тепер до Харкова.

Тут вона зустріла знайомих підприємців із Донеччини, які запросили її проводити майстер-класи для жінок у проекті громадської організації «Грін-Ландія». Це простори, які працюють у понад 10-ти громадах Харківщини і допомагають жінкам під час війни адаптуватися та отримати нові навички. І тепер майстриня проводить арт-терапевтичні заняття та курси з витинанки, вибійки, пошиття простих виробів – еко-торбинок, сумочок, постільної білизни. Ці творчі заняття є водночас і терапевтичними, адже допомагають учасницям відволіктися від щоденних турбот та тривожних думок.

– Після кожного заняття до мене підходять жінки та діляться своїми враженнями. У такі моменти я наче отримую порцію натхнення, щоб продовжувати жити. Щоразу я дивуюся, які талановиті та незламні наші

Юлія Селіванова переїжджала вже кілька разів: 2014 року – з Донецька до Полтави, а потім до Слов'янська. 2022-го – знову до Полтави, а згодом до Харкова. Вона знає, як швидко зібрати речі й самій внутрішньо зібратися, але попри цей досвід сумує, що не вистачає своїх людей поруч.

З ЛЮБОВ'Ю ДО ВИШИВКИ

жінки. Якось на заняття прийшла 86-річна жінка, яка погано бачить, однак дуже майстерно вправлялася з голкою та ниткою – у неї виходили чудові прикраси.

Між іншим, Юлія продовжує шити на замовлення. Нещодавно чоловік зі Слов'янська замовив сорочку, яка поїхала до Нової Зеландії. Одна жінка захотіла велику скатертину, яка відправилася до Америки.

Звертаються з проханнями вишити фартухи для пекарні, шеврони. Все це Юлія робить на сучасному вишивальному обладнанні, яке отримала вже під час війни за грантами від міжнародних організацій.

Справжня її любов – то вишивка ручної роботи, любов до якої у неї з дитинства, ще з Донецька.

– Вишиванню навчилася від мами – я зростала у спільноті

тих, хто любив вишивати. Згодом я й сама багато вчилася, отримала звання Народної майстрині з ручної вишивки. Якщо я беруся за індивідуальне замовлення, то маю більше дізнатися про людину, для якої ця річ, про її життя, оточення. Бо вірю, що вишиті речі оберігають, адже можна закодувати у вишивку різні символи, які допомагатимуть людині в житті.

Наразі Юлія працює зі спеціалістом, який допомагає розвивати її власний бренд онлайн, аби зберегтися на плаву навіть за умови переїзду на нове місце. Їй важливо, щоб клієнти знали її через соцмережі, а отже – могли замовити у неї речі та допомогти у такий спосіб продовжувати жити, сплачувати податки й мріяти про зустрічі зі своїми людьми. **CN**

Наталка СТЕПОВА

СМАЧНЕ

Коли в літню спеку хочеться приготувати десерт, насамперед спадає на думку щось просте й легке. Наші предки все давно придумали за нас – в таких випадках вони готували молочний кисіль. Його могли подавати як щодня, так і до святкового, ба навіть весільного столу. Та чого ж нам чекати урочистої події?

МОЛОЧНИЙ КИСІЛЬ

Але спочатку давайте дослухаємось рекомендацій знаного кулінара Євгена Клопотенка: він радить розводити крохмаль у холодному молоці та добре перемішувати до однорідності, щоб уникнути грудочок. Варити кисіль треба на повільному вогні, не даючи йому бурхливо кипіти, щоб зберегти ніжну текстуру.

ЩО ТРЕБА:

- ◆ крохмаль – 80 г
- ◆ молоко для розведення крохмалю – 100 мл

- ◆ молоко для киселя – 800 мл
- ◆ цукор – 150 г
- ◆ ванільний цукор – 10 г
- ◆ дрібка солі

ЯК ГОТУВАТИ:

1. Розводимо в молоці крохмаль.
2. Окремо змішуємо у каструлі з товстим дном молоко, цукор, ванільний цукор та сіль. Доводимо масу до кипіння.
3. Тонкою цівкою додаємо до молока крохмальну масу, помішуючи молоко вінчиком.

4. Варимо ще 3-5 хвилин до загустіння на повільному вогні, постійно помішуючи кисіль.

5. Розливаємо готовий кисіль по креманках та подаємо

до столу. За бажанням страву можна прикрасити тертим шоколадом, джемом, свіжими ягодами або кокосовою стружкою.

**ПІДТРИМУЄМО ЗСУ –
ДОПОМАГАЄМО СОБІ!**

**ІВАН UA383052990000026005015017860
ЄДРПОУ 39696398**

**Отримувач: Міжнародний благодійний фонд «Повернись живим»
Призначення платежу: Благодійна пожертва військовим**